

UN VREDNIC PURTĂTOR AL CRUCII ROȘII – MEDICUL LOCOTENENT-COLONEL TOMA MORARU

*Dr. Gabriel-Felician CROITORU**

Despre medici, medicină și istoria medicinei există o lungă serie de scrieri, istoriografia autohtonă fiind bine reprezentată la acest capitol, fie prin lucrări dedicate exclusiv acestui domeniu, fie prin abordarea tangențială a lui în diverse lucrări. Chiar și așa, domeniul istoriei medicinei românești este caracterizat, ca multe altele, de nuanțe de abordare, date fie de numărul și calitatea specialiștilor acestui segment, fie de bogăția, sau dimpotrivă, de parcimonia surselor istorice. Iar acest lucru este valabil atât în cazul conturării sau prezentării tabloului general al unei perioade anume, cât și cel al personalităților domeniului medical.

Cum în România, medicinei moderne, inclusiv a ramurii sale militare, i-au fost puse bazele relativ târziu față de țările Europei așa-zis civilizate, istoriografia legată de istoria sa este bine structurată și reprezentată. Cu toate acestea, considerăm că întotdeauna se pot găsi lucruri noi, chiar inedite, ce se pot constitui în subiecte de interes, începând de la o anume perspectivă asupra trecutului medicinei românești, până la reliefarea personalității unui slujitor al lui Hipocrate.

La acest ultim capitol, alături de medicii civili, îi putem include și pe cei militari, care de cele mai multe ori, în timp de pace sau în perioada conflagrațiilor la care România a participat, au susținut efortul de război. Jurnalele de război apărute înainte sau mai ales după 1990, precum și memoriile unor veterani nu fac altceva decât să dezvăluie contribuția, de multe ori nevăzută sau neștiută, a medicilor și personalului medical militar la salvarea vieților ostașilor sau la alinarea suferințelor acestora, sau, dincolo de acestea, la tratarea populației civile din anumite regiuni din interiorul sau din afara țării.

Așa este cazul medicului militar Toma Moraru, oltean de baștină și giurgiuvean prin adopție, care după desăvârșirea pregătirii medicale și-a derulat activitatea în cadrul Regimentului 10 Artilerie și a participat apoi pe ambele fronturi în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. După trecerea sa în rezervă, în anul 1945, în complicatul context politic în care se găsea în acea perioadă România, locotenent colonelul medic Toma Moraru a continuat practicarea meseriei sale ca medic civil, reușind, dincolo de recunoștința miilor de foști combatanți de pe front, să își atragă simpatia și mai ales respectul locuitorilor urbei sale adoptive.

* Liga Navală Română, filiala Constanța.

Toma Moraru s-a născut la 18 februarie 1899, în orașul Râmnicu Vâlcea, ca fiu al micului comerciant Anania Moraru și al Mariei Moraru, casnică, într-o familie din care mai făceau partea încă un frate, Anania Moraru, născut în 1898, și două surori: Maria, căsătorită Rădulescu, născută în 1883, al cărui soț a murit în luptele Primului Război Mondial, și Elena, căsătorită Grigorian, născută în 1893, ambele casnice. Fratele său, Anania, a continuat profesia tatălui său în orașul natal, dar după 1948, adaptându-se noilor vremuri, a devenit funcționar al Sfatului Popular Râmnicu Vâlcea.

După ce a frecventat, între 1906 și 1910, primele patru clase primare în Râmnicu Vâlcea, Toma Moraru a urmat opt clase de liceu la București, pe care le-a absolvit în anul 1918. În același an, s-a înscris la Facultatea de Medicină din București, unde durata studiilor, inclusiv specializarea, era de 6 ani. Din 15 decembrie 1919, în cel de-al doilea an de studii, Toma Moraru a susținut examen și a fost admis la Institutul Medico-Militar¹ din București, alegând astfel o viitoare carieră de medic militar.

După doi ani de studii, în 1922, Toma Moraru a primit gradul de sublocotenent, în baza Înaltului Decret nr. 1442/1922. În anul următor, în aprecierea de serviciu și studii făcută pentru perioada cuprinsă între februarie 1923 și ianuarie 1924, de directorul Institutului Medico-Militar, medic colonel Popovici, acesta nota despre Toma Moraru că „este sănătos și rezistent. [Este] Corect la serviciu și disciplinat”, adăugând însă, nu în registru neapărat negativ, că „și-a trecut examenele cu întârziere”².

În anul următor, în baza Înaltului Decret nr. 849/1924, Toma Moraru a obținut gradul de locotenent medic, ceea ce a dus la o mai mare responsabilizare a sa în ceea ce privește nivelul de însușire a pregătirii militare și, mai ales, medicale. Prin urmare, același colonel medic Popovici nota în noiembrie 1925, că Toma Moraru „este un bun student și militar, și-a trecut examenele și a obținut titlul academic de doctor în medicină și chirurgie”, propunând în același timp, acordarea gradului de medic căpitan³.

¹ Institutul funcționa pe lângă Spitalul Militar Central București, iar din 1910 a fost subordonat direct Ministerului de Război. Disciplinele specifice de pregătire medico-militară erau: Legi și regulamente medico-militare, Igienă militară, Medicină operatorie și anatomie topografică, Bolile armatelor, Epidemiologie clinică și oftalmologică, Bandaje și aparate de fractură.

² Depozitul Central de Arhivă al Arhivelor Militare Naționale Române (în continuare DCA-AMNR) Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 11.

³ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 12.

1925 – Medicul căpitan Toma Moraru la absolvirea Institutului Medico-Militar din București (colecția personală Marius Georgescu)

După absolvirea facultății, din data de 15 noiembrie 1925, Toma Moraru a fost avansat la gradul de medic căpitan, în baza Înaltului Decret nr. 3237/1925, fiind repartizat, cu aceeași dată, la Regimentul 10 Obuziere, cu sediul de garnizoană în localitatea Mihai Bravul (Dadilov) din județul Vlașca.

Prin prisma funcției deținute, ca medic secundar de regiment, Toma Moraru avea ca principale responsabilități asigurarea salubrității cazărmilor și respectarea regulamentelor militare din perspectivă igienică și sanitară⁴, precum și asigurarea igienei corporale a soldaților și a stării generale de sănătate a cadrelor militare.

Cu puțin timp înainte de finalizarea studiilor și obținerea titlului de doctor în medicină și chirurgie, dar și de repartizarea sa la Giurgiu, Toma Moraru a mai făcut un pas important în viața sa, căsătorindu-se, în data de 25 aprilie 1925, cu Lucia Bartolomeu, din București. Părinții soției sale erau medicul Ștefan Bartolomeu din Serviciul Sanitar al Bucureștiului (care va și deceda în același an) și Luciana Bartolomeu, casnică. Soția sa mai avea un frate, Gheorghe Bartolomeu⁵, care la data căsătoriei alesese deja tot cariera armelor și care va fi una din figurile marcante ale istoriei artileriei române.

⁴ Constantin Bărbulescu, *România medicilor. Medici, țărani și igiena rurală în România de la 1860 la 1910*, Editura Humanitas, București, 2015, p. 48.

⁵ Gheorghe Bartolomeu, colonel. Născut la 10 ianuarie 1897, în București. A absolvit Școala de Ofițeri de Artilerie și Geniu (1914-1916), parcurgând întreaga ierarhie de grade, de la sublocotenent (1916), locotenent (1917), căpitan (1920), maior (1930), locotenent-colonel (1938) și colonel (1941). În întreaga sa carieră a avut mai multe funcții importante: comandant al Regimentului 70 Artilerie (1941), prefect al județului Prahova (1941-1943), comandant al Grupului 2 Artilerie Munte (1943-1945), comandant al Diviziei 2 Munte (1944), comandant al Brigăzii 10 Artilerie (1945). A fost trecut în rezervă la 9 septembrie 1945. A participat în mod direct la luptele din Primul Război Mondial și în cel de-al Doilea Război Mondial, fiind considerat un ofițer valoros, cu un dezvoltat simț al datoriei. S-a remarcat îndeosebi în confruntările duse de Divizia 2 Munte în Transilvania, în anul 1944.

După puțin timp de la mutarea sa în orașul Giurgiu, la 1 mai 1926, Toma Moraru a semnat și un contract de colaborare cu Fabrica de Zahăr „Danubiana” din Giurgiu, asigurând asistență medicală specializată angajaților. Deși funcția de medic al acestei unități industriale, a fost gândit, cel mai probabil, pentru o perioadă determinată și doar pentru suplimentarea veniturilor proaspetei familii, acesta se va derula de-a lungul mai multor decenii, până la pensionarea sa.

Pentru a putea profesa și în afara locului său de muncă, din 23 iulie 1926, tânărul medic ofițer Toma Moraru a devenit și membru al Colegiului Medicilor din România, Secția Vlașca, având carnetul cu numărul 7, în care se preciza că acesta are „dreptul de libera practică aprobată de Ministerul Sănătății și publicată în „Monitorul Oficial” nr. 138 din 23 iunie 1926”.

COMITETUL EXECUTIV AL COLEGIILOR MEDICILOR DIN ROMANIA

Colegiul Medicilor Secția Vlașca

No. 7

CARTE DE MEMBRU

A

D-lui Dr. ^{Capitan} Toma Moraru

din Comuna Giurgiu Str. Al. Lahovari No. 15

Judeful Vlașca Funcțiunea ce indeplinește medic capitan

Specialitatea medicină generală

Doctor al Facultății de Medicină din București

în anul 1925 cu diploma N: 2352 din 24 XII 1925

Are libera practică aprobată de Minister și publicată în Monitorul Oficial No. 138 din 23/VI 1926

PREȘEDINTE. 57/11 Moraru

Secretar. Dr. Filip Paunice

Carnetul lui Toma Moraru de membru în Colegiul Medicilor din România (colecția personală Marius Georgescu)

În anul 1926, ca reprezentant al Regimentului 10 Artilerie, Toma Moraru a urmat 6 luni de cursuri la Școala Specială Sanitară de pe lângă Spitalul Militar din București, obținând rezultate meritorii, așa cum reiese

din Certificatul de absolvire nr. 165 din 9 decembrie 1926, acesta obținând media generală 8,71, „fiind clasificat al 4-lea între 50 de elevi”⁶.

În aprecierea de serviciu de la sfârșitul stagiului, directorul Școlii, medic colonel Ioan Saidâc⁷, a notat despre tânărul ofițer că este „un eminent ofițer sanitar, și-a însușit cu mare ușurință cunoștințele medico-militare predate în școală. Este sănătos, disciplinat și are o cultură medicală și generală aleasă”⁸. În completarea sa, directorul Centrului de Instrucție Sanitară, medic general Alexandru Papiu⁹, nota și el că „medicul căpitan Toma Moraru este eminent medic militar, foarte muncitor și foarte disciplinat, doritor de a se instrui. A fost clasificat printre primii reușiți la absolvirea Școlii Speciale Sanitare. Merită laude pentru munca și zelul depuse”¹⁰.

Treptat, în cadrul regimentului din care făcea parte, Toma Moraru a început să își însușească din ce în ce mai bine rolul pe care îl avea ca medic militar, dând dovadă de o foarte mare capacitate de autoperfecționare, dovadă în acest sens fiind aprecierile foarte bune pe care le-a primit ani de-a rândul de la comandanții Regimentului 10 Artilerie, printre aceștia numărându-se veterani ai luptelor din Primul Război Mondial, precum colonelul Ioan Folescu¹¹, colonelul Grigore Stoika, colonelul Gheorghe Leventi¹², colonelul Dumitru Vrăjitoru¹³ sau colonelul Nicolae Mazarini¹⁴.

⁶ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 15.

⁷ Participant la Primul Război Mondial, având funcția de șef al Serviciului Sanitar al Diviziei 1 Vânători.

⁸ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 13.

⁹ Fost șef al Serviciului sanitar al Corpului 2 Armată.

¹⁰ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 13.

¹¹ A participat la luptele Primului Război Mondial, cu gradul de locotenent-colonel, în calitate de comandant al Artileriei Diviziei 7 Infanterie.

¹² Gheorghe Leventi, general de divizie. Născut în 1884, a parcurs toate treptele ierarhiei militare, până la gradul de general de divizie și comandant al Corpului 5 Armată (martie-iulie 1941). Pentru imputarea unor greșeli tactice în luptele de la Țiganca, din Basarabia, generalul Gheorghe Leventi a fost trecut din oficiu în poziția de retragere din data de 31 august 1941.

¹³ Dumitru Vrăjitoru, general de brigadă, participant la luptele din Primul Război Mondial, ca ofițer artilerist, cu gradul de căpitan, comandant de baterie în Regimentul 1 Artilerie. După 1918 a avut mai multe funcții de comandă în forțele operative, a devenit apoi profesor la Școala Superioară de Război. A fost, de asemenea în perioada interbelică, un cercetător și publicist remarcabil, printre altele publicând lucrări de strategie militară precum *Principii și adevăruri în arta războiului*, București, 1935.

¹⁴ Nicolae Mazarini, general de divizie. Născut în anul 1889, a urmat Școala Militară de Ofițeri de Artilerie și Geniu (1908-1910), Școala Superioară de Război (1919-1920). A fost

Din anul 1927, odată cu numirea sa în funcția de medic-șef al Regimentului 10 Artilerie din Giurgiu, șefii ierarhici au continuat notările apreciative la adresa căpitanului medic Toma Moraru, unele dintre ele subliniind nu doar calitățile de medic militar, ci și pe cele de medic civil și percepția sa în mediul locuitorilor din orașul Giurgiu. Astfel, colonelul Dinescu, comandantul Regimentului, nota despre Toma Moraru că „Inteligent și cu bune cunoștințe de specialitate, este cunoscut în orașul Giurgiu ca un bun medic și este foarte des consultat de lumea civilă. Îndeplinește serviciul cu bunăvoință și se interesează de starea sanitară a ofițerilor și trupe. Grație măsurilor de prevedere pe care le ia, nu am avut nici o boală molipsitoare pe Regiment. A luat parte la cea mai mare parte din aplicațiile practice ce am făcut pe teren cu unitățile, precum și la trageri și am constatat că cunoaște foarte bine tactica sanitară”¹⁵. Pe aceleași coordonate pozitive se înscriu și aprecierile generalului Păltineanu¹⁶, comandantul Brigăzii 4 Artilerie, care nota și el despre Toma Moraru că „Populațiunea civilă care înregistrează actele ce o interesează i-a acordat toată solitudinea și l-a proclamat în mod tacit ca o autoritate medicală a orașului Giurgiu. Felul corect al conduitei sale și modul cum muncește pentru asistența publică, căreia îi dă de multe ori, pe lângă îngrijiri și medicamente gratuite, sunt demne de admirat. (...) Are tot ceea ce i se cere pentru a fi un distins medic ofițer superior”¹⁷.

De asemenea, în anul 1930, comandantul Regimentului 10 Artilerie, colonelul Grigore Stoika, a menținut tonul pozitiv al predecesorilor săi la adresa căpitanului medic Toma Moraru, dezvoltând și relațiile lui Toma Moraru cu locuitorii orașului și cu restul comunității medicale din Giurgiu: „Este un foarte bun medic, reputat ca atare și în lumea civilă, unde este clasat printre cei mai buni medici din orașul Giurgiu. Aceasta a și făcut ca unii medici civili din localitate, din invidie și fără nici un scrupul, să informeze Ministerul [de Război – n.a.] prin scrisori și reclamațiuni anonime, de chestiuni absolut inexistente puse în sarcina sa numai pentru a provoca mutarea sa din această garnizoană, în care, pe drept, și-a căpătat un nume atât de bun. Încercări care toate nu le-au reușit, cercetările stabilind complectă netemeinicie a reclamațiunilor și reaua lor voință (...) Îndeplinește serviciul de medic al Garnizoanei Giurgiu, al Centrului de

subșef al Marelui Stat Major (1941-1942) și comandant al Diviziei 5 Infanterie (1942). A fost prizonier de război în URSS în perioada 1942-1948. A decedat în anul 1955.

¹⁵ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 18.

¹⁶ Anastase Păltineanu, general de brigadă, născut la 18 august 1878.

¹⁷ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 18.

Recrutare Vlașca, Secției de Pompieri Giurgiu, al Companiei de Grăniceri Giurgiu, Legiunii de Jandarmi Vlașca și Manuntanței Giurgiu, însărcinări de care se achită foarte bine”¹⁸.

Pe acest fond, anul 1931 a debutat pentru medicul Toma Moraru cu un eveniment fericit, la 4 ianuarie născându-se primul său copil, botezat Dinu-Ștefan, care va deveni un nume important în domeniul ingineriei construcțiilor civile și industriale din România¹⁹.

Tot în anul 1931, cu prilejul Zilei Naționale a României, căpitanul medic Toma Moraru a primit Ordinul „Coroana României” în grad de cavaler, prin Înaltul Decret nr. 1606 din 12 mai 1931, decorația având menirea de a răsplăti serviciile deosebite aduse statului de acesta în timpul activității militare desfășurate până în acel moment²⁰.

Pe parcursul anului 1933, Toma Moraru a frecventat, la București, Cursul pregătitor pentru ofițerii superiori, la finalul căruia, președintele Comisiei de examinare, generalul G. Manu, nota în 7 noiembrie 1933 că „la examenul de absolvire al Cursului pregătitor pentru ofițerii superiori, susținut prin Decret ministerial nr. 445 din 20 iulie 1933 și publicat în „Monitorul Oficial” nr. 166 din 23 iulie 1933, Comisiunea a declarat „reușit” pe căpitanul medic Moraru Toma din Regimentul 10 Artilerie, satisfăcând problemele prevăzute de art. 71 din R.L.I.A.”²¹.

¹⁸ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 61.

¹⁹ Dinu-Ștefan Moraru (4 ianuarie 1931-5 aprilie 2003), inginer constructor. După absolvirea Liceului „Ion Măiorescu” din Giurgiu, a urmat cursurile Facultății de Construcții Civile și Industriale din cadrul Institutului de Construcții București, pe care le-a finalizat în anul 1953. S-a stabilit în București și a obținut doctoratul în fizica construcțiilor în anul 1972. Cercetător științific la Institutul Național de Cercetări în Construcții (INCERC) București. Cadru didactic al Universității din Baia Mare și profesor itinerant la Bruxelles. A publicat numeroase articole și comunicări științifice în țară și străinătate. Membru al Academiei Oamenilor de Știință din România și director al Institutului Ecumenic Român de Cercetări Creționiste din Buzău. Autor a 70 de invenții brevetate în România, Europa, SUA și Japonia. Printre lucrările de referință, amintim *Umezeala în construcții și combaterea ei* (1969), *Agresivitatea marină asupra construcțiilor de pe litoralul românesc al Mării Negre* (1970), *Creționismul românesc* (2002), etc. A fost declarat Cetățean de Onoare al municipiului Giurgiu prin Hotărârea Consiliului Local Municipal nr. 50 din 29 mai 1997.

²⁰ Ordinul „Coroana României” a fost înființat de regele Carol I la 14 martie 1881, după ce România a fost proclamată regat, având menirea de a răsplăti servicii deosebite aduse statului. Se conferea atât militarilor, cât și civililor. Proiectul modelului de medalie a fost realizat de artistul Theodor Aman.

²¹ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 24.

După susținerea examenului și absolvirea Cursului, lui Toma Moraru i se putea astfel deschide calea de a avansa ca ofițer superior. De altfel, chiar și propunerea din Foaia calificativă din anul 1933 a generalul Ilie Partenie²², comandantul Diviziei 4 Infanterie, îl încuraja pe ofițer să nutrească speranțe de avansare în grad, ocupând deja funcția de medic-șef al Regimentului 10 Artilerie.

Tot în anul 1933, lui Toma Moraru i s-a acordat și dreptul de a purta insigna onorifică regimentală „7 ani de serviciu în Regimentul 10 Artilerie”, conform Înaltului Decret nr. 149/1933 și a Ordinului de zi nr. 54/1933.

Toate aceste noi succese nu au schimbat cu nimic conduita profesională și personală a lui Toma Moraru, așa cum reiese din Foaia calificativă acordată de superiori pentru perioadele următoare.

Medicul locotenent colonel Toma Moraru în anul 1943

În 1934, pentru contribuția sa meritorie de până atunci ca medic militar, lui Toma Moraru i-a fost oferită Crucea „Meritul Sanitar” clasa I, în baza Înaltului Decret nr. 1473/1934²³.

Anul 1935 a adus pentru Toma Moraru un nou eveniment important în plan personal, la 17 noiembrie născându-i-se cel de-al doilea copil, o

²² Ilie Partenie, general de divizie. Născut în 1881. A absolvit Școala de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină, Școala de Aplicații de Artilerie și Școala Superioară de Război. A deținut diferite funcții în Regimentele 12 și 8 Artilerie, Corpul 4 Armată, Regimentul 4 Artilerie, Marele Stat Major, Corpul 1 Armată. A fost șef de stat major al Diviziei 10 Infanterie, comandant al Regimentului 1 Artilerie Grea, șef de stat major al Corpului 2 Armată, comandant al Brigăzii 18 Artilerie, secretar general al Ministerului de Război și cel mai longeviv comandant al Diviziei 4 Infanterie (1933-1940). A participat la cel de-al Doilea Război Balcanic (1913) și la Primul Război Mondial (1916-1918).

²³ Crucea „Meritul Sanitar” este o decorație inițial civilă, instituită de regele Carol I prin Decretul Regal nr. 6471 din 25 noiembrie 1913, care se acorda „persoanelor cari se vor fi distins prin fapte, donațiuni, scrieri sau alte lucrări, cari contribuesc la îmbunătățirea stării sanitare a țării, precum și funcționarilor sanitari sau altora, cari se vor fi distins prin serviciile lor în interesul general sanitar”. În decursul Primului Război Mondial decorația a căpătat și caracter militar.

fată de această dată, botezată Sanda-Viorica²⁴.

La sfârșitul anului 1936, noul comandant al Regimentului 10 Artilerie, colonel Adrian Brabețianu, menționa despre medicul-șef al unității, căpitanul medic Toma Moraru că „în privința cunoștințelor tehnice, toate notele șefilor de specialitate sunt unanime în caracterizarea că este un ofițer sanitar de elită, fapt confirmat și de reputația ce și-a creat în oraș, unde trece drept unul din cei mai buni medici, având și o apreciable clientelă particulară”²⁵. De asemenea, medicul-șef al Diviziei 4 Infanterie, medic colonel D. Oprescu nota că „este un foarte distins medic militar și un eminent practicant, bine apreciat și în lumea civilă. Foarte bun organizator și un priceput gospodar, foarte devotat serviciului militar. Aduce foloase reale oștirii și merită cu prisosință de a deveni ofițer sanitar superior”²⁶.

Aprecierile elogioase la adresa lui Toma Moraru au fost reluate de comanda regimentului și în anul următor, reluându-se propunerea de avansare a acestuia la gradul de maior, cu atât mai mult cu cât dincolo de atribuțiile sale în cadrul unității, fusese din nou detașat în interes de serviciu, la Centrul de recrutare de la Râmnicu Sărat.

De asemenea, pentru anul 1938, colonelul Ioan D. Popescu²⁷, în calitate de comandant al Regimentul 10 Artilerie, menționa că Toma Moraru „este un ofițer foarte disciplinat, un excelent camarad, foarte demn în toate manifestările sale. Duce o viață morală excelentă și are o foarte bună conduită în societate. A asigurat și serviciul de medic al garnizoanei. A condus în mod elogios serviciul de medic-șef al regimentului, dovedind, pe lângă o pregătire tehnică desăvârșită, și o mare dragoste pentru îngrijirea oamenilor și menținerea stării sanitare a regimentului”²⁸.

Dincolo de aceste aprecieri, medicul Toma Moraru s-a confruntat în anul 1938 cu primele probleme majore de sănătate, fiind operat de apendicită, în luna mai, și având de suportat o criză de angină pectorală în luna iulie, ale cărei semne apăruseră încă din anul 1933. Aceste probleme se vor dezvolta și acutiza în timp, creându-i lui Toma Moraru mari probleme de sănătate.

²⁴ Decedată în anul 2019 și înmormântată în cavoul familiei aflat în Cimitirul Smârda din municipiul Giurgiu.

²⁵ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 28.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Ioan D. Popescu, general de brigadă. Născut în 1894. A mai deținut și funcția de comandant al Brigăzii 3 Artilerie pe Frontul de Est, fiind de două ori decorat cu Ordinul „Steaua României” și „Coroana României”. A decedat în anul 1960.

²⁸ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 31.

Cu toate acestea probleme de sănătate, tot în anul 1938, Toma Moraru a fost implicat activ în activitățile de finalizare a construcției Bisericii Eroilor din Giurgiu, cu hramul „Înălțarea Domnului”, după ce colonelul Traian Ghigortz²⁹, prefectul județului Vlașca și fost comandant al Regimentului 5 Dorobanți, a insistat pentru terminarea lucrărilor bisericii. Astfel, prin prisma funcției deținute, colonelul Traian Ghigortz a ordonat formarea a două comitete, formate din militari, ambele plasate sub coordonarea sa. Primul dintre acestea, Comitetul Parohial, era compus din colonel Traian Ghigortz – președinte și prefect al județului Vlașca, locotenent-colonel Ion Marinescu, căpitan Ion Marinescu și plutonier major Pandele Ștefanide – membri. Cel de-al doilea, Comitetul de Construcție, era compus din colonel Tiberiu Chiliman – președinte, maior Ion Mihail, medic căpitan Toma Moraru și căpitan Daniil Spălățescu – membri.

Prin prisma eforturilor celor implicați, la 10 decembrie 1939, biserica a fost sfințită, slujba fiind oficiată de PS Dr. Partenie Ciopron³⁰, Episcopul Armatei, înconjurat de un numeros sobor de preoți. Cu această ocazie, ca pisanie, au fost dezvelite două plăci de marmură roșie, cu texte în rândurile cărora se regăsește și numele căpitanului medic Toma Moraru, prezent și el la ceremonia amintită.

Urmare a întregii activități desfășurate, a implicării sale în viața socială a comunității în care trăia, precum și la propunerile șefilor săi ierarhici, Toma Moraru a fost avansat la gradul de medic maior, în data de 25 mai 1939, în baza Înaltului Decret nr. 3836/1939, acesta intrând astfel în Corpul ofițerilor superiori. Acest eveniment a fost umbrit însă de moartea fratelui său, Anania Moraru, în vârstă de doar 41 de ani, petrecută în aceeași zi a avansării sale în grad.

Tot în 1939, în plină perioadă de regim autoritar impus de regele Carol al II-lea, în data de 5 mai, medicului maior Toma Moraru i s-a mai

²⁹ Traian Ghigortz (Ghigoț), colonel, absolvent al Școlii de Ofițeri și al Școlii Superioare de Război, și-a desfășurat activitatea în cadrul mai multor unități și mari unități ale Armatei Române, printre acestea numărându-se Regimentul 6 Infanterie din București, Regimentul 37 Infanterie din Botoșani, Regimentul 10 Vânători din Tulcea, Divizia 8 Infanterie din Botoșani, Regimentul 3 Grăniceri din Cernăuți, Regimentul 5 Infanterie din Giurgiu etc. A deținut și funcția de Prefect al județului Vlașca și comandant al Garnizoanei Giurgiu (Gabriel-Felician Croitoru, *Biserica „Înălțarea Domnului” și Mausoleul Eroilor. Contribuții ale arhitectului State Baloșin la viața bisericească giurgiuveană, în Preoți din Episcopia Giurgiului mobilizați în războiul pentru făurirea României Mari (1916-1918)*, Editura Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2018, p. 148).

³⁰ Partenie (nume de mirean Ștefan-Petre) Ciopron (1896-1980), Episcop al Armatei (1937-1948) și Episcop al Romanului și Hușilor (1962-1978) (pr. Petru Pinca, *Partenie Ciopron – Episcop al Armatei române (1937-1948) – viața și activitatea*, în „Altarul Reîntregirii”, nr. 2, mai-august 2007, pp. 186-242).

conferit încă o distincție, respectiv Medalia „Centenarul Regele Carol I (1839 - 1939)”, în baza Înaltului Decret nr. 1915/1939.

Anul 1940 a adus cu sine o serie de frământări interne, pe un fond internațional agitat, dominat de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, în septembrie 1939. Astfel, în acest context, pe fondul rapturilor teritoriale din vara anului 1940, din data de 29 iunie 1940, medicul maior Toma Moraru a fost mobilizat, în baza Înaltului Decret nr. 2135/1940. După abdicarea regelui Carol al II-lea și venirea la putere a generalului Ion Antonescu, la 15 noiembrie 1940 a încetat starea de mobilizare, prin Înaltul Decret nr. 3798. În acest interval, Toma Moraru alături de întreg efectivul Regimentului 10 Artilerie și de toată Armata română, a depus jurământul de credință față de regele Mihai I, la 6 septembrie 1940.

Aprecierile la adresa medicului maior Toma Moraru s-au păstrat elogioase și în anul 1940, acesta continuând să își facă meseria la același nivel ridicat, așa cum reiese din Foaia calificativă încheiată pentru acel an de comandantul Regimentului 10 Artilerie, colonelul Gheorghe Constantinescu³¹ și întărită de generalul Ionescu, comandantul Diviziei 4 Infanterie, care nota că „medicul maior Moraru T. este un foarte bun medic militar, care face cinste Armatei, atât ca ofițer, cât și ca profesionist”³².

Tot în anul 1940, mențiunile elogioase din Foaia calificativă au fost completate și de aprecierile medicului locotenent-colonel Brătășescu, medicul-șef al Diviziei 4 Infanterie, care menționa despre Toma Moraru că este „bun camarad, cu un caracter de elită, care și-a asigurat stima și dragostea ofițerilor și trupeii prin felul dezinteresat cu care-și îngrijește bolnavii. Corect și sobru prin felul cum își practică profesiunea de medic, în lumea civilă, și-a asigurat respectul confrăților și iubirea populației civile din orașul unde se găsește. Este un element de mare valoare, medical și moral, închinat numai muncii și cinstei, dragostei de Țară și Neam, a mers pe o cale dreaptă de muncă și disciplină tot timpul, obținând stima celor ce-i comandă și dragostea celor ce-i îngrijește. A îndeplinit în câteva rânduri însărcinarea de medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, când m-a înlocuit cu foarte multă pricepere și devotament”³³.

Intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial, la 22 iunie 1941, prin atacul împotriva Uniunii Sovietice, nu a însemnat și trimiterea Regimentului 10 Artilerie, din care făcea parte medicul maior Toma

³¹ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 33.

³² *Ibidem*.

³³ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 34.

Moraru, direct pe front. Unitatea, ca de altfel întreaga Armată română, a fost mobilizată din data de 22 iunie 1941, prin Înaltul Decret nr. 1793/1941, întregul regiment efectuând în marș, pe jos, drumul dintre Giurgiu și zona petroliferă Ploiești-Băicoi-Moreni, unde a activat ca parte din dispozitivul trupelor Diviziei 4 Infanterie, cu misiunea garantării siguranței contra atacului unor eventuale trupe aeropurtate sovietice. Până în data de 10 septembrie 1941, când a rămas în zona amintită, au avut loc și o serie de aplicații ale trupelor de infanterie și artilerie, Serviciul Sanitar al Regimentului 10 Artilerie, condus de Toma Moraru, asigurând întreaga asistență medicală de specialitate.

Odată cu avansarea liniei frontului în interiorul teritoriului sovietic, după data de 10 septembrie 1941, unitățile Regimentului 10 Artilerie s-au deplasat, pe calea ferată, între Ploiești și Zaim, la sud de Tighina, în Transnistria, ca trupe de ocupație, timpul petrecut aici folosit pentru regruparea întregului regiment.

La începutul lunii octombrie 1941, Regimentul 10 Artilerie s-a deplasat, din nou în marș, pe jos, de la Zaim către Odessa, unde a ajuns la 13 octombrie, trebuind să asigure suport de artilerie pentru cucerirea orașului. În condițiile în care orașul a fost cucerit în seara zilei de 16 octombrie 1941, Regimentul 10 Artilerie a primit ordin de întoarcere în Transnistria. Marșul a fost executat tot pe jos, din data de 17 octombrie, având ca punct terminus zona Ananiev-Balta-Golda-Crivoi Ozero³⁴, unde efectivul regimentului s-a încartrit ca trupe de ocupație în zonă.

Din perspectiva activității medico-chirurgicale desfășurată în cadrul trupelor combatante și necombatante, aceasta cădea în sarcina Serviciului Sanitar, care era organizat în corelație directă cu structura Armatei. Astfel, la nivel de batalion și regiment se organiza câte un post de prim ajutor, iar la nivel de divizie câte o ambulanță. Pe un nivel superior acestora era spitalul de campanie, erau tratați răniții de la mai multe divizii sau de la nivelul unui corp de armată, iar aferent armatei erau organizate spitalele de zonă interioară. Posturile de prim ajutor, ambulantele și spitalele de campanie erau unități sanitare mobile, ce se deplasau odată cu linia frontului și constituiau, fiecare dintre ele, stații de triaj spre zona interioară. Activitatea operatorie începea în ambulanța divizionară, continua la spitalul de

³⁴ Azi Krivoye Ozero (Ucraina), localitate unde a existat, începând cu anul 1941, un ghetou special pentru evrei și țigani.

campanie, iar tratamentele ulterioare se aplicau în spitalele de zonă interioară³⁵.

În Transnistria, sarcina principală a lui Toma Moraru, în calitate de medic-șef al Regimentului 10 Artilerie și al Garnizoanei Ananiev, în afară de cea a îngrijirii trupelor române, a fost stăvilirea, prin măsuri profilactice, a epidemiei de tifos exantematic, izbucnită din cauza deportărilor masive de evrei și țigani. De altfel, izbucnirea și răspândirea epidemiei printre zecile de mii de deportați i-a transformat pe aceștia într-un pericol pentru spațiul înconjurător. Era necesară prevenirea răspândirii epidemiei în unitățile Armatei române staționate în zonă și cele aflate în drum spre front. De asemenea, era necesară păstrarea unui coridor de rezervă, necontaminat de tifos exantematic, în sudul Transnistriei, prin care să se poată face aprovizionarea neîntreruptă a Armatei și liniei frontului.

Activitatea pe acest segment desfășurată de medicul maior Toma Moraru a fost remarcată și de șeful Serviciului Sanitar al Diviziei 4 Infanterie, medic locotenent-colonel N. Manu, care nota că „în zona Ananiev-Balta, regiune puternic contaminată de tifosul exantematic, medicul maior Toma Moraru s-a remarcat printr-o judicioasă muncă în profilaxia acestui flagel, reușind să ferească cu totul de exantematic întreaga unitate, iar prin măsurile luate, a făcut stavile epidemiei și în restul unităților din Garnizoana Ananiev”³⁶.

Activitatea desfășurată în general de medicul maior Toma Moraru, mai ales cea de după declanșarea ostilităților, este foarte bine oglindită în Foaia calificativă pentru perioada cuprinsă între 1 noiembrie 1940 și 31 octombrie 1941, întocmită tot de medicul-șef al Diviziei 4 Infanterie, medic locotenent-colonel N. Manu: „Ca medic al Regimentului 10 Artilerie, se comportă mai presus de orice critică. La toate inspecțiile sanitare l-am găsit la datorie. Și-a instruit bine personalul sanitar inferior. A ținut la zi și corect registrele și a expediat la timp situațiile. A executat conștiincios ordinele primite, a avut inițiativa și a aplicat just cazurile de profilaxie cerute de situații, mai ales pentru combaterea tifosului exantematic. A muncit fără preget mai ales pe zonă, unde fără nici un medic ajutor, a dat asistență Divizioanelor cantonate în comune diferite. Este un excelent medic model, făcând cinste Corpului Sanitar Medical”³⁷.

³⁵ I. I. Jeican, F. O. Botiș, C. Ciuce, *Activitatea chirurgicală medico-militară în timpul celui de-al doilea război mondial oglindită în revistele medicale românești ale vremii*, în „Jurnalul de chirurgie”, vol. 9, nr. 3, 2013, Iași, p. 288.

³⁶ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 36.

³⁷ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 35.

La rândul său, comandantul Regimentului 10 Artilerie, colonelul Gheorghe Constantinescu, nota și el despre Toma Moraru că „având un personal foarte disciplinat și foarte bine instruit, a intervenit a parte ori de câte ori nevoia a cerut. Cu o foarte bună pregătire de război, personalul său a oglindit rezultatele unor excelente metode pedagogice. Cu bune aptitudini tehnice, a luat parte la aplicațiuni și exerciții pe hartă, punând la curent pe camarazii săi din regiment cu funcționarea serviciului medical în război. A făcut școala de brancardieri și sanitari în corp, cu rezultate foarte bune”³⁸.

Pe perioada staționării în Transnistria, unitățile Diviziei 4 Infanterie, inclusiv Regimentul 10 Artilerie, au fost incluse în Corpul 6 Armată română³⁹, comandat de generalul de corp de armată Corneliu Dragalina⁴⁰, dintre marile unități destinate Frontului Stalingrad, acesta participând neconținut, pe parcursul anului 1942, la acțiunile ofensive spre orașul de pe Volga.

După primirea ordinului de luptă, în februarie 1942, Corpul 6 Armată s-a deplasat din zona Transnistria, Odessa și Crimeea spre zona Harkov, unde a participat la bătălia pentru cucerirea orașului, acționând în subordinea Armatei 1 blindate germană, până la 19 iulie, și apoi în subordinea Armatei 4 blindate germană.

Odată cu plecarea Regimentului 10 Artilerie pe linia frontului, medicul maior Toma Moraru a condus postul de prim ajutor al regimentului, fiind implicat nemijlocit în luptele de cucerire a Harkovului și în lupta de la Nova Alexandrovca, desfășurată între 1 și 22 mai 1942 și la cea de pe râul Orelka, „comportându-se ireproșabil sub raportul curajului și priceperii și suportând greutățile impuse de operațiunile Regimentului 10 Artilerie pe

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ A fost compus inițial din Divizia 1 Infanterie română și Divizia 113 Infanterie germană, iar ulterior din Diviziile 1, 2, 4 și 20 Infanterie române).

⁴⁰ Corneliu Dragalina, general de corp de armată. Născut la 5 februarie 1887, la Caransebeș, a absolvit Școala de Ofițeri de Artilerie și Geniu din București (1905-1907) și Școala Superioară de Război (1919-1921). În 1910 era locotenent, iar în 1915 căpitan în Regimentul 4 Artilerie, cu care a și participat la campania din 1916, comandând una dintre puținele baterii de artilerie grea ale armatei române. A urcat pe rând gradele ierarhiei militare: locotenent-colonel în 1920, colonel în 1928, general de brigadă în 1935. A fost înaintat la gradul de general de divizie din data de 6 iunie 1940. De la 1 ianuarie 1940 a fost numit comandant al Corpului 6 Armată, pe care l-a comandat în luptele de pe Frontul de Est, până la Stalingrad. În 1942 a fost numit guvernator al Bucovinei, iar din 15 noiembrie 1944 a fost numit Inspector General al Trupelor Motorizate. În martie 1945 a fost trecut în rezervă. A decedat la 11 iulie 1949, la București.

câmpul de luptă”⁴¹, așa cum nota comandantul regimentului, colonelul Gheorghe Constantinescu.

1943 – Medicul maior Toma Moraru în fața Spitalului de campanie „Crucea Roșie” din zona operativă nr. 406 din orașul Golta, Transnistria (colecția personală Marius Georgescu)

Din punct de vedere al desfășurării activității, în timpul luptei, sanitarii și brancardierii erau poziționați înapoia companiilor de rezervă. Ostașii ușor răniți se deplasau singuri până în această zonă, fiind îndrumați de brancardieri spre postul de prim ajutor. Răniții ce nu se puteau deplasa până în spatele trupelor de rezervă se retrăgeau din prima linie, adăpostindu-se după denivelări ale reliefului, în tufișuri sau gropi, formând astfel așa-numitele „cuiburi de răniți”. Seara sau în perioadele de acalmie, răniții din aceste cuiburi erau ridicați de brancardieri și transportați la postul de prim ajutor al regimentului⁴², unde primeau îngrijirile de specialitate din partea personalului medical calificat.

Din data de 15 mai 1942, responsabilitățile lui Toma Moraru au crescut odată cu avansarea sa în funcția de medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, în care a fost numit tocmai prin prisma priceperii sale profesionale, calităților militare și, nu în ultimul rând, a celor de gospodar, de referință fiind modul cum a condus Serviciul Sanitar al Regimentului 10 Artilerie.

⁴¹ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățăământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 36.

⁴² I. I. Jeican, F. O. Botiș, C. Ciuce, *op. cit.*, p. 288.

După cucerirea Harkovului, în perioada cuprinsă între 15 mai și 21 octombrie 1942, medicul maior Toma Moraru a însoțit, în noua sa calitate, trupele Diviziei 4 Infanterie, în luptele de forțare a Donetului și Donului, în cele din Stepa Calmuță sau de la sud de Stalingrad, participând și la confruntările de la Sadovaia, în zona lacurilor sărate.

În octombrie 1942, comandantul Corpului 6 Armată, generalul Dragalina, nota că „medicul maior Toma Moraru s-a comportat foarte bine în război. L-au iubit subalternii în timp de pace, și a dovedit că este un element de mare valoare în război. În campanie a fost la înălțimea reputației sale din trecut, a funcționat ca medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, distingându-se prin spiritul său organizator prin pricepere și conștiinciozitate la Ambulanța pe care o conducea. Serviciul Medical al Diviziei 4 Infanterie a funcționat în cele mai bune condițiuni”⁴³.

Ambulanța divizionară era o formațiune medico-militară mobilă, amplasată la o distanță cuprinsă între 4 și 8 km de linia frontului, deplasarea ei făcându-se cu ajutorul autosanitarelor sau a căruțelor, iar instalarea ei nu dura mai mult de jumătate de oră. Ambulanțele divizionare se organizau și în corturi, dar de regulă, erau preferate clădiri care puteau oferi mai mare siguranță răniților și bolnavilor, precum școli, conace, colhozuri, case particulare mai mari sau chiar biserici⁴⁴.

De asemenea, generalul Gheorghe Cialâc, comandantul Diviziei 4 Infanterie menționa și el despre Toma Moraru că „este energic, cu sânge rece și cu mare putere de muncă. A îndeplinit funcția de șef al Serviciului Sanitar al Diviziei 4 Infanterie cu multă pricepere, a asigurat buna funcționare a Ambulanței Diviziei, a îngrijirii răniților și a operațiunilor urgente. De asemenea, a asigurat evacuările în ordine și la timp, a controlat starea sanitară a unităților, care s-a menținut foarte bună tot timpul. Este un foarte bun medic ofițer superior”⁴⁵.

Aprecierile generalului Cialâc la adresa lui Toma Moraru erau meritorii, în condițiile în care activitatea în cadrul unei Ambulanțe divizionare era complexă. Astfel, sub aspect administrativ, acesteia îi erau necesare mai multe încăperi: o sală de triaj, o sală de pansamente, un salon pentru răniții grav, un salon pentru ofițerii răniți, câteva saloane pentru răniții ușor, o cameră mortuară, camere pentru medici și sanitari. Așa cum am amintit, atunci când situația o impunea, Ambulanța divizionară putea să

⁴³ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 36.

⁴⁴ I. I. Jeican, F. O. Botiș, C. Ciuce, *op. cit.*, p. 289.

⁴⁵ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 36.

funcționeze și într-un cort, care putea fi compartimentat în cel mult 4 încăperi: un birou, o sală de operație și două saloane, caz în care serviciul de triaj funcționa în exterior, lângă cort⁴⁶.

După întreaga campanie din anul 1942 și ajungerea trupelor române la Stalingrad, șeful Serviciului Sanitar al Corpului 6 Armată, nota că „medicul maior Moraru Toma, medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, pe tot timpul luptelor de la Harkov, până la Sadovaie, s-a achitat cu toată conștiinciozitatea, spirit de sacrificiu și curaj de toate măsurile luate.

L-am găsit întotdeauna la Baterie. De la partea Batalionară până la Ambulanță, fiecare serviciu era inspectat zilnic, iar măsurile sanitare precum și instrucțiunile date au dovedit perfecte cunoștințe medico-militare, inițiative și multă perspicacitate.

Evacuarea răniților s-a făcut în cele mai bune condiții, în raport direct cu posibilitățile de evacuare. Tratatamentul și îngrijirile luate la bolnavi, de asemenea, s-a făcut cu toată grija sub supravegherea acestui distins ofițer superior sanitar.

Deși suferind de evențații abdominale, care îl obligă să se menajeze, a trecut peste toată grija de persoana sa și a fost cel dintâi la datorie, ca să fie exemplu. Merită cu prisosință a înainta la gradul de Medic Lt. colonel „la alegere” [înainte de termen: n.a.] și a fi decorat cu Crucea „Regina Maria” Cl. II, la care îl propun⁴⁷.

Prin urmare, în baza activității desfășurate pe front și a propunerilor conducerii Corpului 6 Armată, pentru îngrijirea răniților și bolnavilor pe câmpul de luptă, medicul maior Toma Moraru a fost decorat cu Crucea „Regina Maria” clasa a II-a, în baza Ordinului de zi nr. 16 din 12 iunie 1942⁴⁸.

De asemenea, câteva luni mai târziu, la 1 august, pentru faptele sale deosebite și efectuarea de servicii excepționale pe câmpul de luptă ca medic militar în timpul luptelor din anul 1942, respectiv pentru curaj și abnegație în îngrijirea și evacuarea răniților de pe linia frontului, Toma Moraru a fost decorat și cu „Steaua României” clasa a V-a cu spade și panglică de Virtute

⁴⁶ I. I. Jeican, F. O. Botiș, C. Ciuce, *op. cit.*, p. 289.

⁴⁷ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 37.

⁴⁸ Ordinul „Crucea Regina Maria” a fost o distincție de război și de pace a României, instituită de regele Ferdinand I prin Înaltul Decret nr. 85 din 15 februarie 1917 și ratificată prin Legea 201 din 17 martie același an. Ordinul avea ca scop declarat „recompensarea serviciilor aduse țării în timp de război sau în caz de epidemii în timp de pace persoanelor care se vor fi distins în chesitunile sanitare”.

Militară⁴⁹, acordată de Divizia 4 Infanterie, conform Ordinului de zi nr. 38 din 1 august 1942.

Ambele distincții primite de Toma Moraru, onorante pentru orice militar, mai ales în timp de război, nu erau, de fapt, decât recunoașterea faptelor și activităților sale meritorii pe câmpul de luptă.

Din 21 octombrie 1942, medicul maior Toma Moraru a fost numit în funcția de medic-șef al Spitalului de campanie „Crucea Roșie” din zona operativă nr. 406 din orașul Golta, din Transnistria, pe malul Bugului, funcție în care a rămas până la 1 iulie 1943.

Spitalele de campanie erau deosebit de importante, pentru că aici erau preluate toți cei răniți grav, se efectua tratamentul chirurgical al masei răniților și primirea celor ce necesitau tratament staționar. Tot aici aveau loc și intervențiile ce nu se puteau face la ambulanțele divizionare și erau realizate spitalizări pe perioade cuprinse între 7 și 15 zile.

Data fiind depărtarea de linia frontului a spitalelor de campanie și starea gravă a răniților, transportul răniților către spitalele de campanie se realiza cu autosanitare, autocamioane, trenuri sau avioane sanitare⁵⁰, care, de multe ori, din cauza condițiilor de drum și transport, agravau starea răniților.

Activitatea desfășurată aici este cuprinsă detaliat în Foaia apreciativă întocmită de comandantul Diviziei 4 Infanterie, generalul de brigadă Ioan D. Mihăescu⁵¹: „Medicul maior Toma Moraru a îndeplinit serviciul de medic-șef al Spitalului de Campanie „Crucea Roșie” nr. 406 Golta. Prin munca intensivă, pricepere și inițiativă, a adus Spitalului nr. 406 nivelul dorit din punct de vedere administrativ și gospodăresc. Având un spirit larg de organizator, a făcut foarte multe amenajări.

⁴⁹ În timpul celui de-al Doilea Război Mondial era a doua decorație militară ca importanță pentru ofițeri, după Ordinul „Mihai Viteazul”. Ordinul „Steaua României” a fost abrogat la începutul anului 1948, după proclamarea Republicii Populare Române, portul distincției a fost interzis iar păstrarea însemnelor fiind considerată un delict în primii ani după abrogare.

⁵⁰ I. I. Jeican, F. O. Botiș, C. Ciuce, *op. cit.*, p. 291.

⁵¹ Ioan D. Mihăescu, general de brigadă. Născut la 4 octombrie 1891, a absolvit Școala de Ofițeri în 1912. A participat ca ofițer artilerist la cel de-al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial. În 1942 a fost avansat la gradul de general de brigadă. A deținut mai multe funcții importante și de comandă: atașat militar al României în Iugoslavia (1934), director de Studii la Centrul de Instrucție al Artileriei de la Mihai Bravu (Dadilov) (1939-1941), comandantul Diviziei 1 Infanterie (1942-1943), comandantul Diviziei 4 Infanterie (1943-1944), comandantul militar al Bucureștiului (1945). După război, a activat în organizația clandestină „Graiul Sângelui”. Arestat în 1948, a fost judecat în 1950 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A decedat la 22 octombrie 1957, la penitenciarul Văcărești.

La toate inspecțiile ce am făcut, am constatat o activitate lăudabilă desfășurată la acest spital și meritul este numai al medicului maior Moraru Toma, care prin directive și controlul perpetuu a asigurat ca serviciul în spital să meargă în condiții excelente.

S-a îngrijit foarte de aproape de bunul trai și tratamentul răniților și trupei. Ori de câte ori am stat de vorbă cu răniții, mi-au declarat că sunt foarte mulțumiți de cum sunt hrăniți și îngrijiți. Prin destoinicia sa și zelul depus, poate fi dat ca exemplu”⁵².

Pentru întreaga activitate desfășurată și munca depusă, medicul maior Toma Moraru a primit din partea Ministerului Sănătății „Meritul Sanitar” clasa I-a, în baza Înaltului Decret nr. 1473/1943.

Aceste aprecieri nu fac decât să reliefeze valoarea profesională a lui Toma Moraru, în condițiile în care în acea perioadă se critica vehement faptul că recrutarea medicilor de pe front și mai ales din spitalele de campanie se făcea pe baza unei simple declarații, creându-se astfel situații în care chirurgul unui astfel de spital era „ginecolog, oculist sau dentist”⁵³.

Din data de 1 noiembrie 1943, medicul maior Toma Moraru a îndeplinit din nou funcția de medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, fiind catalogat drept „un ofițer de specialitate de cea mai mare încredere”⁵⁴.

Urmare activității profesionale exemplare, a bune sale pregătiri și a activității sale de pe front, Toma Moraru a fost avansat la gradul de medic locotenent-colonel în data de 25 noiembrie 1943, în baza Înaltului Decret nr. 3068/1943.

De fapt, activitatea medicului locotenent-colonel Toma Moraru a fost permanent la înălțimea grelelor sarcini pe care i le-a cerut situația Diviziei, în condițiile în care armatele româno-germane se aflau, după confruntările de la Stalingrad și Kursk, într-o permanentă retragere. După situația deosebit de complexă din perioada luptelor defensive din Basarabia, Toma Moraru, în calitatea sa de medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, a fost angajat în mod direct în cele două bătălii de la Târgu Frumos, din 6-12 aprilie și 2-7 mai 1944, în timpul cărora sovieticii au încercat, fără succes, stabilirea unei zone strategice care să le poată asigura desfășurarea unei viitoare ofensive pentru cucerirea totală a României.

Astfel, în timpul luptelor din zona Târgu Frumos, Toma Moraru s-a ocupat îndeaproape de buna funcționare a Serviciului Sanitar divizionar, de

⁵² DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 39.

⁵³ I. I. Jeican, F. O. Botiș, C. Ciuce, *op. cit.*, p. 290.

⁵⁴ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 91.

la starea de sănătate a oamenilor din linia întâi, până la situația Ambulanțelor și spitalelor de campanie. Rapoartele superiorilor indică faptul că medicul-șef locotenent-colonel Toma Moraru s-a implicat direct sau indirect în îngrijirea răniților și bolnavilor și în evacuările corespunzătoare a ostașilor grav răniți. Spre exemplu, comandantul Diviziei 4 Infanterie menționa că „în timpul retragerii din Moldova și-a condus din vreme Serviciul Sanitar și numai din cauze de forță majoră nu s-au putut salva toate vehiculele Serviciului.

După revenirea la Partea Sedentară, medicul locotenent-colonel Toma Moraru s-a îngrijit cu asiduitate să organizeze cu material, personal și medicamente Ambulanța Diviziei și Serviciul Sanitar, reușind în scurt timp să îl refacă”⁵⁵.

După lovitura de stat de la 23 august 1944, Divizia 4 Infanterie a trecut în spatele frontului, pentru a avea o perioadă de refacere și reorganizare, din 1 septembrie fiind încartriruită în județul Timiș-Torontal și în principal în orașul Timișoara. În continuare, Toma Moraru a păstrat funcția de medic-șef al Diviziei 4 Infanterie, poziție din care a continuat să își facă serviciul în aceleași standarde ridicate, omițând, în multe cazuri, evenimentele petrecute în propria sa familie, precum decesul soacrei sale, Luciana Bartolomeu. Pe aceste coordonate, comandantul structurii, generalul de brigadă Ioan D. Mihăescu menționa că „în acest timp, Divizia primind și însărcinări în legătură cu apărarea pasivă a orașului Timișoara și jud. Timiș-Torontal, medicul Toma Moraru a fost însărcinat să ia legătura cu autoritățile civile, în ceea ce privește măsurile sanitare, și să formuleze propuneri. A depus mult zel și s-a achitat foarte bine, ceea ce s-a evidențiat în consiliul de colaborare care s-a ținut”⁵⁶.

Din 1 septembrie 1944, în calitate de medic-șef divizionar, Toma Moraru a urmat Divizia 4 Infanterie în luptele contra trupelor germane din sudul țării, începând de la Turnu Măgurele, din sudul Munteniei, către Oltenia și Banat, trecând apoi pe teritoriul Ungariei.

După o înaintare relativ constantă în Ungaria, în data de 15 octombrie 1944, în capul de pod de la Szolnok, realizat de trupele sovietice din Divizia 409 Infanterie, au început să fie masate unități ale Diviziei 4 Infanterie române, inclusiv efectivele Serviciului Sanitar, condus de medicul locotenent-colonel Toma Moraru. La 19 octombrie însă, o puternică contraofensivă a două divizii de blindate germane și lipsa de armament

⁵⁵ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățăământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 91.

⁵⁶ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățăământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 40.

adecvat al trupelor române au făcut ca cea mai mare parte a efectivelor Diviziei 4 Infanterie să fie înconjurate. În ciuda ripostelor și a apelurilor disperate pentru ajutor, au fost înregistrate pierderi foarte mari, mulți militari români, inclusiv comandantul Diviziei, generalul Platon Chirnoagă, căzând prizonieri, restul căzând în luptă.

Printr-o acțiune temerară și plină de curaj, medicul locotenent-colonel Toma Moraru a reușit evacuarea Serviciului Sanitar al Diviziei 4 Infanterie și scoaterea acestuia din încercuire. La 25 octombrie, a doua zi după ieșirea sa din încercuire, Toma Moraru a fost numit pe o funcție superioară, de medic-șef al Corpului 4 Armată, cu care a continuat să participe la luptele Armatei române din Ungaria, până în data de 10 decembrie 1944.

Din 11 decembrie 1944, medicul locotenent-colonel Toma Moraru a fost rechemat în țară și numit în funcția de șef al Biroului 2 din cadrul Marelui Stat Major, la Comandamentul General al Teritoriului, funcție pe care a deținut-o și la încheierea generală a ostilităților, în mai 1945. În aprecierea de serviciu întocmită pentru această perioadă, se menționează că „medicul locotenent-colonel Moraru Toma s-a achitat în cele mai bune condițiuni de toate însărcinările primite, dând dovadă de multă pregătire, foarte multă conștiință, pricepere, experiență și devotament în materie de conducere a Serviciului Sanitar. Ofițer cu o frumoasă cultură generală și profesională, pune mult zel și dragoste în serviciu. Foarte bun camarad, se îngrijește îndeaproape de subalterni”⁵⁷.

Odată cu instaurarea guvernului condus de Petru Groza, în 6 martie 1945, Armata României, ca de altfel întreaga societate românească, a intrat într-un amplu proces de schimbare. Astfel, au început manevrele de transformare a Armatei române și subordonării acesteia forțelor politice reprezentate de premier, în condițiile în care, în perspectiva modelului totalitar de societate, de tip sovietic, se dorea ca Armata să fie un instrument al unui viitor partid unic, în care ofițerii trebuiau să fie membri de partid, iar actul de comandă să fie luat de cadre specializate, dar doar secondați îndeaproape de ofițerii politici.

Au fost adoptate astfel o serie de acțiuni, ordine interne sau acte legislative care au avut rolul de a transforma Armata română într-una de tip sovietic. Acțiunea de decimare a Armatei române a fost dublată prin inițierea proceselor așa-numiților „criminali de război”, iar în paralel, au fost înlăturați administrativ o serie întreagă de militari, prin adoptarea, la 27 februarie 1945 a Legii nr. 128 a cadrului disponibil, urmată de Legea nr. 186

⁵⁷ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățăământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 92, f. 41.

din 19 martie 1945 a trecerii în rezervă din oficiu a cadrelor militare și Legea nr. 433 din 12 iunie 1946 ce stabilea mai multe criterii pentru trecerea militarilor în cadrul disponibil⁵⁸, în această largă masă de ofițeri fiind inclus și Toma Moraru.

Cu toate că avusese o carieră militară pe timp de pace mai mult decât meritorie, iar în timpul războiului dăduse dovezi de curaj, abnegație și devotament, din data de 13 iunie 1945, medicul locotenent-colonel Toma Moraru a fost trecut din oficiu din poziția de activitate în poziția de rezervă, prin Înaltul Decret Regal nr. 1903/1945, în conformitate cu Legea nr. 186 din 19 martie 1945 a trecerii în rezervă din oficiu a cadrelor militare și a Ordinului de zi nr. 754/1945. Cu aceeași ocazie, Toma Moraru a fost repartizat Cercului Teritorial Vlașca, ca ofițer de rezervă.

Odată cu trecerea sa în rezervă, Toma Moraru s-a văzut privat de o carieră de medic militar față de care nu avea nimic să-și reproșeze și față de care nu avea nimic să i se reproșeze. De asemenea, cu siguranță însă că măsurile represive directe sau indirecte luate de noul regim instaurat în țară l-au afectat, dar pe de altă parte, Toma Moraru, ca singur întreținător al unei familii formată din patru persoane, trebuia să meargă mai departe și, ca mulți alții, trebuia să se adapteze rapid noilor vremuri.

Astfel, Toma Moraru a continuat să profeseze ca medic civil în cadrul Fabricii de Zahăr „Danubiana” din orașul Giurgiu (redenumită „Popa Șapcă” după 1948, după numele eroului pașoptist), unde deja activa încă din anul 1926 și unde avea un foarte bun renume de medic generalist și diagnostician, devenind și sindicalist.

Începând cu primăvara anului 1951, Toma Moraru a fost convocat la Cercul Teritorial Vlașca, pentru a fi supus unei Comisii de reevaluare, ce urma să stabilească oportunitatea menținerii sale în Corpul ofițerilor în rezervă. Cu această ocazie i s-a cerut întocmirea unei autobiografii, care, alături de reperele principale, trebuia să cuprindă și o listă cu cinci persoane care să poată oferi relații suplimentare despre el. Semnată cu data de 4 mai 1951, autobiografia lui Toma Moraru cuprinde în doar câteva pagini, o întreagă carieră de medic militar, demnă de invidiat. Alături de autobiografie, autoritățile militare au făcut și o serie de verificări asupra lui Toma Moraru, începând de la locul său de muncă până la obținerea unor referințe despre el din partea unor persoane care îl cunoșteau sau cu care a avut de-a face.

⁵⁸ Mihai Macuc, *România și Bulgaria în primii ani ai sovietizării*, în *Omagiu istoricului militar Jipa Rotaru*, coordonator Ioan Damaschin, Editura Comandor, Constanța, 2001, p. 361.

În baza acestora, dar și a tuturor documentelor strânse despre Toma Moraru, a fost întocmită o Foaie de notare de către Cercul Teritorial Militar Vlașca, asumată de Comisie de revizuire, din care făceau parte reprezentanți ai Partidului Muncitoresc Român, Sfatului Popular, Miliției și Ministerului Forțelor Armate: „Lt. col. rez. Moraru Anania Toma, născut la 18 februarie 1899, de naționalitate română, fără apartenență politică, are origine socială mic burghez (a avut o mică cârciumă în periferiile orașului Rm. Vâlcea), iar ca stare socială are o casă de locuit în Giurgiu, cu 5 camere și 0,75 hectare de teren arabil.

Din punct de vedere profesional: medic ofițer activ, a fost ieșit din cadrele armatei în 1945. În prezent, ocupă funcția de medic al Fabricii de Zahăr, unde își duce munca în bune condiții, este văzut bine de muncitori. A profesat funcția de medic în mod voluntar la Județeană PMR Vlașca.

Din punct de vedere politic, nu a făcut nici un fel de politică nici în trecut, și nici în prezent. Este înscris în Sindicatul Fabricii de Zahăr din anul 1945, duce muncă sindicală, răspunde la toate chemările, muncește conștiincios, este devotat clasei muncitoare, tratează în mod gratuit muncitorii și familiile acestora. Este unul din cei mai buni medici din Raion.

Medicul Toma Moraru în 1956

Din punct de vedere militar, ofițerul are la bază Școala sanitară de medici, a luat parte pe front atât în Est, cât și în Vest, în funcția de medic-șef al ambulanței divizionare. Este foarte bine pregătit din punct de vedere profesional.

În concluzie, Comisia hotărăște să rămână în Corpul ofițerilor de rezervă cu gradul de locotenent-colonel medic în arma sanitară, ca medic internist”⁵⁹.

În anul 1954, la propunerea Prezidiului Marii Adunări Naționale și în baza Decretului nr. 325 din 6 august 1954, medicul locotenent-colonel în rezervă Toma Moraru a primit Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” pentru contribuția sa pe Frontul de Vest, în luptele cu armatele germane și maghiare⁶⁰.

⁵⁹ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățământ/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 66, f. 14.

⁶⁰ Medalia a fost prima decorație instituită de regimul comunist după preluarea puterii, prin Decretul nr. 309 din 18 iulie 1949. A fost acordată militarilor români care au luptat pe Frontul de Vest în cel de-al Doilea Război Mondial.

Din anul 1956, vechile probleme de sănătate ale medicului Toma Moraru au revenit, unele dintre acestea acutizându-se. Pe acest fond, și ținând cont de statutul de ofițer în rezervă, în partea a doua a anului 1956, Toma Moraru a fost supus unei comisii medicale de expertiză. În baza verificărilor amănunțite s-a constatat că este apt pentru serviciul militar doar din punct de vedere radiologic, al analizelor de sânge, stomatologic, ORL și neuro-psihiatric. În schimb, starea generală de sănătate a lui Toma Moraru era serios afectată de o hernie inghinală foarte gravă, hipertensiune arterială și insuficiență cardiacă⁶¹, toate aceste afecțiuni avându-și originea încă înainte de perioada războiului, acesta nefăcând altceva decât să le agraveze. Prin urmare, Comisia Medico-Militară a Spitalului Unificat din Giurgiu a eliberat un Certificat Medical în data de 29 noiembrie 1956, înaintat Cercului Teritorial Vlașca, prin care Toma Moraru, în vârstă de 58 de ani, era declarat inapt pentru serviciul militar, propunând, în același timp, scoaterea sa din evidențele Corpului ofițerilor în rezervă.

Dosarul său și propunerea Cercului Teritorial Vlașca au fost transmise, spre verificare și aprobare, către Direcția Cadrelor din Ministerul Forțelor Armate ale Republicii Populare Române, dar abia peste 4 ani, medicul locotenent-colonel în rezervă Toma Moraru a fost trecut în poziția de retragere pentru limită de vârstă, în baza ordinului Cercului Militar al regiunii București nr. D.S. 00396 din 22 februarie 1960.

Medicul Toma Moraru a profesat în continuare în cadrul Fabricii de Zahăr, impunându-se ca una din principalele figuri de medici din orașul Giurgiu, până ce starea de sănătate nu i-a mai permis acest lucru, afecțiunile de care suferea acutizându-se, iar altele noi suplimentându-le. În ultimii cinci ani ai vieții sale, Toma Moraru a trebuit să mai facă față unei boli necruțătoare, care i-a redus aproape total libertatea de mișcare, fiind îngrijit așa cum se cuvine de soția sa, Lucia Moraru.

Toma Moraru a încetat din viață în data de 11 aprilie 1973, fiind înmormântat în Cimitirul Smârda, alături de ceilalți membri ai familiei sale. Prin activitatea profesională și viața personală, medicul militar Toma Moraru a reușit să reprezinte un exemplu de urmat și un adevărat model de profesionist și om. Militar fără greșală, medic exemplar și tată de familie integru, Toma Moraru și-a câștigat prin muncă și pricepere recunoștința miilor de pacienți și și-a atras simpatia și mai ales respectul locuitorilor urbei sale adoptive.

⁶¹ DCA-AMNR Pitești, *Fond Direcția Cadre și Învățămint/Regiunea București, Locotenenți colonei*, dosar nr. 66, f. 35.

**A WORTHY RECIPIENT OF THE RED CROSS - LIEUTENANT
COLONEL DR. TOMA MORARU**

-abstract-

Keywords: Toma Moraru, World War II, Romanian Army, 4th Infantry Division, communist persecutions

The history of Romanian medicine is lacking in sources so it will be very difficult to present different careers. This is the case of civilian doctors and also military ones, that were involved in the many conflicts of the XXth century. In this regard, their personal journals, that depict their brave actions in saving the lifes of enlisted men, are invaluable. This is the story of doctor Toma Moraru, a participant in the Eastern and Western campaings of the Romanian Army, during World War II